

Lekmannarevisorerna granskar

UMEÅ KOMMUN

VATTEN OCH AVFALLSKOMPETENS I NORR AB

Grundläggande granskning 2023

1. Inledning och bakgrund

Kommunrevisionen granskar årligen i den omfattning som följer av god revisionsred all verksamhet som bedrivs inom nämndernas verksamhetsområden. De granskar på samma sätt, genom de lekmannarevisorer som utsetts i företag enligt kommunallagens 10 kap. 2–6 §§, även verksamheten i dessa juridiska personer.

Lekmannarevisorn ska, enligt aktiebolagslagens 10 kap. 3 § granska om bolagets verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och om bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Enligt God revisionsred 2022 ska den grundläggande granskningen innehålla:

- Granskning av måluppfyllelse.
- Granskning av styrning och intern kontroll.

Granskningen har sin utgångspunkt i God revisionsred, samt risker som framkommit i lekmannarevisorernas risk- och väsentlighetsanalys 2023.

1.1 Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att ge lekmannarevisorn underlag till sin granskningsrapport där denne ska uttala sig om bolagets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och om bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Granskningen ska besvara följande revisionsfrågor:

- Har styrelsen säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med de ägardirektiv, riktlinjer, mål och ev. tilläggsuppdrag som fullmäktige fastställt?
- Har styrelsen säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat?
- Har styrelsen en struktur för arbetet med sin interna kontroll som gör att det finns förutsättningar att bedriva den på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt?
- Är styrelsens beslutsunderlag och protokoll tydliga?

1.2 Avgränsningar

Granskningen avser Vatten och Avfallskompetens i Norr AB och är avgränsad till verksamhetsåret 2023. Granskningen färdigställs och avslutas därmed först efter att styrelse och nämnder behandlat sina årsbokslut/verksamhetsuppföljningar för 2023.

1.3 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens slutsatser och bedömningar. I denna granskning utgörs revisionskriterierna av kommunallagen, - aktiebolagslagen (8 kap. 4 och 8 §§), god revisionsred 2022 samt:

1.3.1 Riktlinjer för aktiverande styrning (2021-03-09)

Fullmäktige antog år 2021 riktlinjer för aktiverande styrning.¹ Av riktlinjerna framgår hur fullmäktige ska styra de kommunägda bolagen genom grunduppdrag, inriktningsmål och tilläggsuppdrag.

Fullmäktige ska fastställa ett skriftligt grunduppdrag för samtliga helägda kommunala bolag. Grunduppdraget är specifikt för respektive bolag och förtydligar både bolagets kommunala ändamål och bolagets roll och ansvar. Grunduppdrag ska vara långsiktiga och gälla för minst en mandatperiod. Bolagens grunduppdrag framgår av bolagsordningen och konkretiseras i ägardirektiv.

Inriktningsmål fastställs av kommunfullmäktige och ska ge riktning och förändring inom ett avgränsat område som berör flera kommunala aktörer. Fullmäktiges inriktningsmål gäller för minst en mandatperiod och kan riktas till namngivna nämnder eller bolag om dessa särskilt ska prioritera arbetet med just detta inriktningsmål. Inriktningsmål som riktas till kommunala bolag ska infogas i bolagets ägardirektiv.

Utöver grunduppdrag och inriktningsmål kan fullmäktige tilldela enskilda bolag tilläggsuppdrag. Dessa kan om så krävs infogas i bolagets ägardirektiv.

1.3.2 Bolagsordning

I bolagsordningen framgår omfattningen av bolagets verksamhet samt bolagets ändamål och grunduppdrag. Bolagets verksamhet ska vara att för bolagets ägare ombesörja:

- Verksamhet enligt lagen om allmänna vattentjänster innefattande produktion och distribution av dricksvatten samt avledning och omhändertagande av avloppsvatten enligt gällande lagar och myndighetskrav.
- Åtgärder enligt miljöbalken avseende kommunalt avfall.
- Drift, skötsel och underhåll av anläggningar som ingår i allmän va-anläggning samt kommunens ansvar för avfall, återvinningscentraler samt administrativa byggnader.
- Genomföra av delägares beslutade investeringar.
- Administration, ekonomi, marknadsföring och kundtjänst inom allmän va-försörjning och kommunalt ansvar för avfall.

Bolaget ska också kunna driva verksamhet jämförlig med ovanstående.

Bolagets kommunala ändamål är att på affärsmässiga principer långsiktigt ansvara för drift, underhåll och genomförande av investeringar i delägarnas allmänna va-anläggningar och kommunens ansvar för avfallshantering med beaktande av den kommunala kompetensen i kommunallagen, lagen om allmänna vattentjänster och miljöbalken.

1.3.3 Generella ägardirektiv

Fullmäktige antog i mars 2021 generella ägardirektiv för styrning av de kommunala bolagen. De generella direktiven innehåller krav och riktlinjer för samtliga hel- eller majoritetsägda bolag i bolagskoncernen och avser bland annat:

¹ Kommunfullmäktige 2021-03-29

- Efterlevnad av lagar och styrning från fullmäktige
- Innehåll och form för bolagsstyrelsens arbetsordning
- Innehåll och form för VD-instruktion
- Uppföljning och rapportering
- Samverkan

Av de generella ägardirektiven framgår även att Bolaget ska stödja uppfyllandet av Umeå kommuns vision och övergripande mål. Umeå kommuns vision och övergripande mål för perioden 2022 – 2025 är följande:

- Mål 1: Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.
- Mål 2: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden.
- Mål 3: Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv
- Mål 4: Umeå ska vara klimatneutralt till 2040.
- Mål 5: För att klara kompetensförsörjningen, förbättra arbetsmiljö och ge bättre medborgarytta ska de möjligheter som den digitala transformationen innebär vara förstahandsalternativet för Umeå kommuns verksamhetsutveckling.

Bolagets verksamhet ska vidare bedrivas i enlighet med följande tilläggsuppdrag från kommunfullmäktige:

- Uppdrag 8: Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen i uppdrag att tillsammans med kommunens nämnder och bolag undersöka risken för att skattemedel, som bekostar verksamheter inom välfärdssektorn, även med annan utförare än kommunen, används på ett felaktigt sätt och/eller i kriminellt syfte, till exempel för att finansiera organiserad brottslighet, samt att ta fram förslag på åtgärder för att förebygga och förhindra detta.

1.3.4 Specifika ägardirektiv

De specifika ägardirektiven anger bolagets grunduppdrag och de mål som bolaget har att förhålla sig till, såväl ekonomiska mål som sociala mål, miljömål, mål kring samverkan samt kommunfullmäktiges mål.²

Bolagets ska enligt ägardirektivet, inom de delägande kommunernas VA- och avfallsverksamhet, säkerställa kompetensförsörjning, åstadkomma effektivitetsvinster till gagn för delägande kommuner och de som nyttjar bolagets tjänster samt att säkerställa en trygg, serviceinriktad, effektiv och hållbar verksamhet i regionen.

Bolagets grunduppdrag är enligt ägardirektivet att bedriva verksamhetsutveckling i enlighet med erkända standarder och arbeta systematiskt för en bättre förvaltning av tillgångar i syfte att säkra anläggningarna i delägarkommunernas anläggningsbolag. Dessutom ska bolaget bland annat:

- arbeta för regional samverkan inom VA och avfall
- ta fram förslag på taxor och allmänna bestämmelser för VA och avfall

² Ägardirektiven fastställdes på bolagsstämma 2023-04-25.

- bidra till att delägande kommuner har en aktuell vattenförsörjningsplan och renhållningsordning
- bidra till en cirkulär ekonomi
- verka för kontinuerlig dialog med delägande kommuner för att underlätta planering och genomförande av projekt där VA- och avfallshantering berörs och som är av gemensamt och kommunövergripande intresse

När så bedöms lämpligt ska bolaget bidra som kompetensresurs till delägande kommuner i frågor som rör VA och avfall. Dessa tjänster ska inte finansieras av taxekollektiven.

1.4 Genomförande

Granskningen har genomförts genom löpande insamling av fakta och iakttagelser (tex via styrelsens protokoll och tillhörande underlag såsom mål- och budgetdokument, ekonomi- och verksamhetsrapporter, delårsrapporter, bokslut). Dialoger har genomförts med VD och styrelsens presidium två gånger under året. Avstämningar har genomförts med bolagets auktoriserade revisor.

2. Resultat av granskningen

2.1 Styrning och uppföljning av verksamhet

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende verksamhetsstyrning och uppföljning under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Fastställt en affärsplan som baseras på bolagsordning och ägardirektiv	✓	Affärsplan för åren 2020–2024 beslutades av bolagsstyrelsen 28 oktober 2019. Denna kompletterades inför år 2023 med ett tillägg till den befintliga affärsplanen. Tillägget avsåg endast år 2023 och beslutades av styrelsen 2022-10-28. Av affärsplanen framgår bolagets mål och strategier. Målen utgörs av de målsättningar som anges i ägardirektivet.
Följt upp verksamhet och måluppfyllelse i en årsrapport	✓	Styrelsen erhåller återrapportering avseende verksamhetens utveckling vid varje styrelsemöte. Därtill sker uppföljning i lägesrapport, där bolaget rapporterar om aktiviteter som genomförs kopplat till respektive mål. Tertialvis får styrelsen även en fördjupad uppföljning av mål och nyckeltal kopplade till dessa. En samlad uppföljning av bolagsmålen sker i bolagets hållbarhetsrapport som avses att hanteras av styrelsen i juni 2024.
Uppnår grunduppdrag enligt ägardirektivet	—	Merparten av målen nås för året. Avvikelse återfinns främst kopplat till målområdet "kompetenta och kundorienterade medarbetare", där målsättningarna inte uppnås avseende; antal uttagna friskvårdstimmar, olyckor, trakasserier och olycksfall (avvikelse avser olyckor) samt handläggningstider kopplat till arbetsmiljöhändelser.
Vidtagit åtgärder vid indikationer på avvikelse från grunduppdrag, inriktningsmål och ev. tilläggsuppdrag	✓	Inga väsentliga iakttagelser har noterats

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, — = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.1.1 Övriga iakttagelser

Styrelsen får löpande uppföljning av det arbete som pågår kopplat till fastställda målområden. Terialvis får den även en fördjupad uppföljning avseende de nyckeltal som är kopplade till respektive målområdet. För tertial 3 har styrelsen dock inte fått del av den fördjupade uppföljningen, då rapport från verksamhetssystemet inte kunnat tas ut. Avstämning med bolaget har skett avseende utfall för respektive mål, för helåret 2023, vilket ligger till grund för vår bedömning.

En samlad måluppföljning sker i bolagets hållbarhetsrapport, som avses att behandlas av styrelsen i juni 2024.

2.1.2 Bedömning

Vår bedömning är att styrelsen i allt väsentligt säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med de ägardirektiv, riktlinjer, mål och ev. tilläggsuppdrag som fullmäktige fastställt.

2.2 Styrning och uppföljning av ekonomi

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende ekonomistyrning och uppföljning under år 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Upprättat en budget för innevarande år inom tilldelad ram	✓	Budget och investeringsbudget för år 2023 beslutades av styrelsen 2022-12-09.
Följt upp ekonomin i delårsrapport	✓	Bolaget har upprättat delårsrapporter för första och andra tertialen. Rapporterna har godkänts av bolagsstyrelse 2023-06-16 respektive 2023-10-16. I båda delårsrapporter prognostiserades ett nollresultat för året. ³
Följt upp ekonomin i en årsrapport		Uppföljning per helår har dels skett genom fastställande av årsredovisning (2024-03-15), dels i rapport till kommunstyrelsen för perioden januari-december 2023.
När måluppfyllelse avseende ekonomi (inkl. budget)	✓	Bolaget redovisar ett resultat om 241 tkr.
Vidtagit åtgärder vid indikationer på bristande måluppfyllelse avseende ekonomi	✓	Inga väsentliga iakttagelser har noterats

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, — = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

³ Eftersom bolagets verksamhet finansieras av dess ägarbolag Umeva, Vinva och Nordva gör bolaget normalt nollresultat. Eventuella kostnadsökningar under året finansieras normalt av ägarna. Av bolagets andra delårsrapport 2023 framgår följande: *Vakin fakturerar anläggningsbolagen Umeva, Vinva och Nordva a'-conto enligt budget med avstämning tertialvis. Bolaget ska normalt sett alltid uppvisa ett nollresultat efter skatt vilket resulterar i att nettoeffekten av avvikelserna vanligtvis uppgår till noll.*

2.2.1 Övriga iakttagelser

Styrelsen får en lägesrapport vid varje sammanträde, det vill säga i mars, juni, oktober och december. Lägesrapporterna omfattar omvärldsbevakning och rapporter från verksamheten. En beskrivning av bolagets ekonomiska läge ingår i detta.

2.2.2 Bedömning

Vår bedömning är att styrelsen i allt väsentligt säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat.

2.3 Intern kontroll

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende intern kontroll under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Genomfört en riskanalys	✓	Bolaget har i sin affärsplan identifierat risker och möjligheter. Riskanalyser ingår som en del i de olika certifikaten bolaget ansluter sig till (ISO 9001 "kvalitet", ISO 14 001 "miljö" och ISO 45 001 "arbetsmiljö").
Beslutat om kontrollmoment utifrån identifierade risker	✓	Bolaget är sedan ett flertal år certifierade enligt ISO. Intern kontroll sker årligen avseende verksamhetsledningssystemet, dels genom internrevisioner, dels genom att en oberoende part genomför en årlig revision för att granska hur väl bolaget lever upp till de standarder de är certifierade för. Bolaget har en internrevisionsplan upprättad.
Följt upp resultatet av genomförda kontrollmoment	✓	Uppföljning av bolagets arbete med intern kontroll sker till ledningen samt till styrelsen utifrån de revisioner som görs avseende bolagets efterlevnad av gällande standarder. Hur arbetet bedrivs i bolaget har rapporterats till UKF.
Vidtagit åtgärder vid identifierade brister	✓	Inga väsentliga iakttagelser har noterats

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, — = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.3.1 Övriga iakttagelser

Bolagets arbete med intern kontroll sker inom ramen för sitt ledningssystem. Bolaget är sedan ett flertal år ISO-certifierade och bedömer det vara tillräckligt att internkontrollarbetet bedrivs i enlighet med de processer och rutiner som är kopplade till det. Bolaget har rapporterat till moderbolaget (UKF) hur de arbetar med intern kontroll.

2.3.2 Bedömning

Vi bedömer att styrelsen i allt väsentligt har säkerställt en struktur för arbetet med sin interna kontroll som gör att det finns förutsättningar att bedriva den på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt.

2.4 Beslutsunderlag och protokoll

Nedan redogörs för de förtroendevalda revisorernas iakttagelser och bedömningar avseende bolagets beslutsunderlag och protokoll under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Styrelsens beslutsunderlag och protokoll är tydliga	✓	Samtliga protokoll för Vatten- och Avfallskompetens i Norr AB inklusive eventuella beslutsunderlag har översiktligt kontrollerats och bedöms vara tydliga.

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, ▬ = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.4.1 Övriga iakttagelser

2.4.2 Bedömning

Vi bedömer att styrelsens beslutsunderlag och protokoll är tydliga.

3. Sammanfattade bedömning

I vår översiktliga granskning Vatten och Avfallskompetens i Norr AB har vi inte hittat några väsentliga avvikelser. Vi bedömer därför att styrelse och VD i allt väsentligt har säkerställt en tillräcklig styrning och uppföljning av verksamhet och ekonomi. Vidare bedömer vi att styrelse och VD har säkerställt en tillräcklig intern kontroll.

Vi grundar vår bedömning på följande:

Revisionsfråga	Bedömning	Motivering
Har styrelsen säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med de ägardirektiv, riktlinjer, mål och ev. tilläggsuppdrag som fullmäktige fastställt?	Ja	Styrelsen har fastställt en affärsplan för åren 2020–2024, som kompletterades inför år 2023 med ett tillägg till den befintliga affärsplanen. Av affärsplanen framgår bolagets mål och strategier. Målen utgörs av de målsättningar som anges i ägardirektivet. Uppföljning av målen sker löpande under året genom lägesrapporter till styrelsen, där det framgår vilka aktiviteter som pågår kopplat till respektive målområdet. Därtill får styrelsen tertialvis en fördjupad uppföljning av de nyckeltal som är kopplade till målen. En samlad uppföljning sker i bolagets hållbarhetsrapport, som avses att behandlas av styrelsen i juni 2024.
Har styrelsen säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat?	Ja	Styrelsen har fastställt en budget för år 2023. Delårsrapporter har upprättats efter första och andra tertialen och godkänkts av styrelsen. Årsredovisning har fastställts av styrelsen. Styrelsen har genom lägesrapporter vid varje sammanträde fått information om det ekonomiska läget.
Har styrelsen en struktur för arbetet med sin interna kontroll som gör att det finns förutsättningar att bedriva den på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt?	Ja	Bolagets arbete med intern kontroll sker inom ramen för dess ledningssystem. Bolaget är sedan ett flertal år ISO-certifierade och bedömer det vara tillräckligt att internkontrollarbetet bedrivs i enlighet med de processer och rutiner som är kopplade till det. Bolaget har rapporterat till moderbolaget (UKF) hur de arbetar med intern kontroll.
Är styrelsens beslutsunderlag och protokoll tydliga och ändamålsenliga?	Ja	Samtliga styrelseprotokoll är justerade och numrerade. Fattade beslut framgår tydligt.